

SPOLEK VLASTNÍKŮ MAJETKU NA SLOVENSKU A BÝVALÉ PODKARPATSKÉ RUSI PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

DAVID HUBENÝ

Úvod

Od dob habsburské monarchie se v české společnosti rozvíjela silná tradice spolkového zájmového sdružování, které zcela logicky dosáhlo svého největšího rozmachu za první republiky. Nacistická okupace tento trend výrazně omezila,¹ ale i tak na jejím počátku vzniklo několik spolků, které seskupovaly příslušníky rozbitého Československa mající vztah k Podkarpatské Rusi.² Doslova jepiči život měl „*Spolek emigrantů z Karpatské Ukrajiny v Protektorátu Čechy a Morava*“ sdružující výhradně osoby ukrajinské národnosti, které do protektorátu utekly před Maďary. Tento spolek existující něco přes čtyři měsíce roku 1939 zřejmě kromě svého ustavení a valné hromady, na níž bylo zvoleno jeho vedení, nezvládl nic dalšího.³

Mnohem životnější byl „*Spolek občanů Protektorátu vlastníků majetek na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi*“, jenž si vytkl za cíl dosáhnout ve spolupráci s protektorátními a říšskoněmeckými úřady ochrany zanechaného majetku na Maďary okupované Podkarpatské Rusi. Spolek po počátečním nadšení a aktivní spolupráci s protektorátními úřady v důsledku válečných událostí upadl koncem roku 1940 do spánku a probíral se z něj jen v době konání valných hromad,⁴ které jej měly udržet při formální existenci do příhodnějších dob.

Vě fondech Národního archivu byl proveden výzkum v relevantních archivních fondech vztahujících se ke spolkové agendě. Jedná se zejména o fond Zemský úřad Praha – spolkové záležitosti, kde se nacházejí stanovы spolku, zprávy o jejich změnách a schválení těchto dokumentů ze strany státní správy, jakož i údaje o vedení spolku. K představitelům spolku byl využit archivní fond Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna. Ke vztahu státní správy k podnětům spolku byl velmi přínosný fond Ministerstvo vnitra – nová registratura, resp. část fondu spravovaná Oddělením fondů státní správy z let 1918–1945.

Okrajově byly využity fondy Předsednictvo ministerské rady – Londýn (díků za upozornění náleží kolegyni PhDr. Heleně Nováčkové), Ministerstvo financí II. – prezidium (po-

¹ Podrobněji k této problematice, včetně příslušných právních norem, viz Laštovka, Marek a kol.: Pražské spolky. Soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990. Praha 1998, s. VII–LXXII.

² K československé éře Podkarpatské Rusi nejlépe Rychlík, Jan – Rychlíková, Magdaléna: Podkarpatská Rus v dějinách Československa 1918–1946. Praha 2016.

³ Ke Spolku emigrantů z Karpatské Ukrajiny v Protektorátu Čechy a Morava viz Archiv hlavního města Prahy, fond Magistrát hlavního města Prahy II. – Spolkový katastr (dále jen AHMP, SK), kart. 387, sign. XXII/2799; Národní archiv (dále jen NA), fond Zemský úřad Praha – spolkové záležitosti, kart. 1311, čj. 5512/1939.

⁴ K jeho činnosti za války viz Hubený, David: Spolek občanů Protektorátu vlastníků majetek na původním Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi a jeho působení v letech druhé světové války. In: Tauchen, Jaromír – Schelke, Karel (eds.): Období nesvobody 1938–1945. Ostrava 2014, s. 156–164.

děkování za poskytnutí dokumentů patří kolegovi Mgr. Františku Frňkovi) a Ministerstvo práce a sociální péče – repatriace. Poslední ze jmenovaných fondů poskytli informace k aktivitám spolku za války, zatímco první a druhý a fond poodhalily energické výzvy vládě k akcím v zájmu osob sdružených ve spolku.

Šetření ve fondech Ministerstvo vnitra – spolky, Ministerstvo vnitra – dodatky a té části fondu Ministerstvo vnitra – nová registratura spravovaných Oddělením fondů státní správy z let 1945–1992 důkladně provedl kolega PhDr. František Štverák, které však nepřineslo pozitivní výsledky. Obdobně negativně skončilo pátrání ve fondu Policejní ředitelství Praha II. – prezidium, kde jsou údaje k některým, ze státněbezpečnostního hlediska sledovaným, spolkům.

V Archivu hlavního města Prahy byl mohutně využit fond Magistrát hlavního města Prahy II. (Spolkový katastr) obsahující archiválie ke vzniku, fungování a zániku spolku. Doplnující údaje obsahuje rovněž fond Úřad městské části Praha 6, spravovaný týmž archivem.

Jiné archivy a archivní fondy byly využity jen minimálně.

Příspěvek se zabývá vývojem a činností spolku. Osudy jednotlivých představitelů sdružení nebyly sledovány a jsou zmíněny jen v souvislosti s bezprostředním fungováním organizace.

Čiperné početí ospalého Marsova levobočka

Údálosti z let 1938 a 1939 vedly nejprve k okleštění první republiky, vnitřnímu úpadku republiky druhé a posléze i k zániku státu. Tyto změny vyvolaly často nucené přesuny obyvatelstva, zejména českého původu, z pohraničí českých zemí, Slovenska a Podkarpatské Rusi do zbytku historických zemí přeměněných v německý protektorát. Podle statistiky z roku 1942 přešlo jen z Podkarpatské Rusi na nová působiště v protektorátu 5778 státních zaměstnanců.⁵ K nim je nutno připočíst jejich rodinné příslušníky a nelze zapomenout ani na osadníky, kteří se na Podkarpatské Rusi pokoušeli založit nový život, tedy několik dalších tisíců osob.

Čeští vlastníci se pochopitelně nevzdali nároků na majetky zanechané v Maďarskem okupovaných oblastech a válečném Slovensku. I v nově, naštěstí jen dočasné státoprávní realitě Protektorátu Čechy a Morava, příhodně přezdívaného „*Protentokrát*“, vytvořili v duchu bohaté české spolkové činnosti zájmovou organizaci, která jim měla dopomoci k ochraně a záchraně těch hodnot, které ještě zachránit šlo. I s ohledem na počty odešlých osob je zřejmé, že šlo o nezanedbatelné materiální statky. Nepřekvapí proto, že o spolupráci s takovou organizací měla zájem i protektorátní správa, ba zájmy odešlých příslušníků protektorátu brala na vědomí i říšskoněmecká diplomacie. Ač se jednalo o příslušníky protektorátu, tedy druhořadé občany říše, přece jen nebylo možno zanechat je zcela bez podpory, neboť majetek protektorátních příslušníků byl zároveň majetkem říše. V danou chvíli na tom nic neměnily ani zločinné úmysly nacistů s osudem českého národa, který se měl naplnit po skončení války.

Dopisem z 23. června 1939 oznámili Jaroslav Křenovský a Josef Hořejš⁶ Zemskému úřadu v Praze úmysl utvořit „*Spolek občanů Protektorátu Čechy a Morava vlastníků majetku na původním Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi*“. Na připojených stanovách však stál poněkud odlišný název, totiž „*Spolek občanů Protektorátu vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi*“. Zemský úřad svým výměrem z 26. června vznik spolku povolil.⁷ Spolek

⁵ Benda, Jan: Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938–1939. Praha 2013, s. 124.

⁶ JUDr. Josef Hořejš svoji kariéru začínal jako místopředsedelský koncipient Zemské správy politické v Praze, který byl Ministerstvem vnitra vyslán na Podkarpatskou Rus na počátku roku 1920. NA, Předsednictvo ministerské rady, kart. 656.

⁷ NA, Zemský úřad Praha – spolkové záležitosti, kart. 1329, č. j. 9696/1939.

zamýšlel zastupovat co největší počet vlastníků majetku. O ambicích spolku vypovídá skutečnost, že o svém vzniku informoval všechny relevantní úřady, organizace a jednotlivce se žádostí, aby „vzali na vědomí utvoření našeho spolku, poskytovali nám v případě potřeby nutné informace a upozorňovali na náš spolek osoby, jejichž zájmů se činnost spolku týká.“⁸ Spolek svoji existenci a náplň neopomněl ani občas připomenout v tisku⁹ a v rozhlasě.¹⁰

Účel spolku byl definován článkem 3 stanov takto: „Účelem spolku jest hájiti zájmy svých členů, kteří působili na bývalé Podkarpatské Rusi a původním Slovensku a bydlí nyní na nynějším území Protektorátu Čechy a Morava, kteréžto zájmy vyplývají z jejich vztahů k někdejšímu působišti nebo pobytu na uvedeném území.“ Toho mělo být dosaženo prodejem, pronájmem, odstěhováním nebo správou movitého nebo nemovitého majetku a „přímým jednáním s úředními činiteli a institucemi tu- i cizozemskými“. Kolektivním prováděním těchto aktivit mělo být dosaženo úspor při vedení nezbytné administrativy.¹¹

Spolek si logicky jako své sídlo vybral Prahu a jako jednací řeč si stanovil češtinu. Přestože spolek sdružoval zájemce z celého protektorátu a později z osvobozeného Československa, nikdy nezakládal pobočky v jiných městech nebo zemích obnovené republiky. Spolek byl řízen valnou hromadou a mezi jejími zasedáními výborem. Na valné hromadě byli voleni představitelé spolku. Vedle každoročních valných hromad na začátku roku se mohly konat mimořádné hromady, které svolával podle svého uvážení spolkový výbor. Naopak jedna třetina spolku si mohla vynutit svolání mimořádné valné hromady. Hromada byla usnášeníschopná za přítomnosti alespoň jedné dvacetiny členů a rozhodovala prostou většinou. Nesešel-li se dostatečný počet členů v určený čas, o hodinu později byla zahájena hromada za účasti tolika členů, kteří se sešli, a byla považována za usnášeníschopnou. První valná hromada se měla konat jeden měsíc od schválení stanov. Ta se konala 14. července 1939 v advokátní kanceláři Josefa Hořejše a prozatím se týkala jen funkcionářů spolku, neboť širší nábor členstva chtěli zahájit až po ustavení spolku.¹²

Nezanedbatelnými osobami byli vedoucí funkcionáři celého sdružení. Předsedou spolku byl vládní rada z Ministerstva veřejných prací ing. Jiří Millautz (nar. 24. ledna 1883), prvním náměstkem poslanec ing. Josef Zajíc (nar. 28. května 1892), druhým náměstkem státní zástupce v. v. dr. Jaroslav Křenovský (nar. 15. září 1890) a jednatelem spolku JUDr. Josef Hořejš (nar. 19. ledna 1895, někdy se v dokumentech objevuje i datum 1885), jenž byl podle všeho v této době hybatelem a hlavní duší spolku. Tento zdatný advokát po opuštění Podkarpatské Rusi přesídlil do pražské Vodičkovy ulice č. 28.¹³ Toto reprezentativní složení umožnilo spolku v letech 1939–1940 intenzivně spolupracovat s protektorátními úřady a díky své právní zkušenosti udržet formální i faktickou existenci spolku po celou noční měru nacistické okupace.

Radostné probuzení do třetí republiky

Uchovav si po dobu války své síly se spolek ihned po osvobození jal naplňovat smysl své existence. Tomu předcházely některé administrativní úkony a právní úpravy. V červnu 1945 spolek státním úřadům oznámil, že „pokračuje dále v činnosti“ a že prozatím mění svůj název na „Spolek vlastníků majetku na Slovensku a Podkarpatské Rusi v Praze“.¹⁴ S ohledem na státoprávní změny na Podkarpatské Rusi a její připojení k Sovětskému svazu došlo k brzkému přejmenování na „Spolek vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi“.

⁸ NA, fond Ministerstvo práce a sociální péče – repatriace (dále jen MPSP-R), kart. 135, sign. R 330.

⁹ Např. Naše zprávy, 2. března 1940, č. 18, s. 2.

¹⁰ AHMP, SK, kart. 1000, sign. XXII/2845.

¹¹ AHMP, SK, kart. 1000, sign. XXII/2845.

¹² AHMP, SK, kart. 1000, sign. XXII/2845.

¹³ NA, MPSP-R, kart. 135, sign. R 330; NA, fond Policejní ředitelství Praha – všeobecná spisovna, kart. 3657, sign. H 3848/7, manipulační období 1941–1950.

¹⁴ AHMP, SK, kart. 1000, sign. XXII/2845.

Posledně jmenovanou změnu názvu jednomyslně odhlasovala valná hromada konaná 4. listopadu 1945 v prostorách Wintrový síně Ministerstva práce a sociální péče, na níž se již očekávala větší účast než z válečné doby obvyklé 1/20 členstva. Ne nadarmo byla spolkem označovaná též jako první řádná valná hromada, neboť válečné valné hromady měly za cíl pouze udržet spolek při životě, ale nebylo možno pomýšlet na jeho rozvoj. Valná hromada projednala změnu stanov a vedení, ve kterém došlo k určitým proměnám, z nichž některé patrně souvisely s věkem představitelů, jako například v případě osoby předsedy spolku.¹⁵

Vedení spolku po valné hromadě ze 4. listopadu 1945	
Spolková funkce	Jméno a příjmení
Předseda	Alois Dolínek
I. místopředseda	Jaroslav Křenovský
II. místopředseda	Václav Rosol
III. místopředseda	Jan Přenosil
IV. místopředseda	Jaromír Musil
I. jednatel	Josef Hořejš
II. jednatel	Alois Myšner
Pokladník	Josef Seidl

Navýšení počtu jednatelů můžeme vykládat sice jako znak nárůstu administrativy a aktivity spolku vůbec, ale s přihlédnutím k personálním otázkám se nabízí i jiné vysvětlení. První jednatel Josef Hořejš se možná nemohl zcela soustředit na výkon své funkce, např. kvůli starostem vyplývajícím z péče o vinici na Slovensku. Tamějšími poměry ostatně zdůvodňoval pořízení zbrojního pasu, totiž, aby se mohl bránit před různými individui.¹⁶ Je také možné, že kvůli věku či zdraví již neměl tolik energie.¹⁷ Každopádně nelze přehlédnout fakt, že se o Hořejše začaly zajímat bezpečnostní orgány, neboť v průběhu války i po ní udržoval kontakty s mnoha cizinci: Ukrajinci, Poláky, Maďary a za války pochopitelně též s Němci. S Rusíny a Maďary měl jednat nejčastěji, byl úřady připouštěn, že mohlo jít jen o jednání klientů se svým právníkem. Z vlastní iniciativy jej sledovalo Posádkové velitelství Velké Prahy a rovněž Obranné zpravodajství. Druhá ze jmenovaných složek jej podezřívala, že již v roce 1938 byl ve styku s maďarskými a polskými zpravodajci. Údajně po evakuaci Užhorodu bydlel Hořejš vedle vily polského konzula, s nímž – a ještě s maďarským konzulem – se jeho rodina prý stýkala a podnikali společné výlety auty, nejčastěji do Chustu, který se po první vídeňské arbitráži stal dočasným hlavním městem Podkarpatské Rusi. Hořejš byl také v podezření, že udržoval kontakty s ukrajinskými nacionalisty a že jeho rodina byla ve skutečnosti maďarsky vedená. Po květnové revoluci pak prý u sebe v bytě přechovával osm až deset cizinců, ale celkově nebylo „známo nic, co by přímo svědčilo o státní nespolehlivosti.“ Koncem roku 1945 pak Obranné zpravodajství zjistilo, že Hořejšovi udržují dobré vztahy s jedním pracovníkem NKVD, kterého si dokonce českoslovenští zpravodajci odvážně plánovali podrobněji prozkoumat...¹⁸

¹⁵ NA, Zemský úřad Praha – spolkové záležitosti, kart. 1639, č. j. 1635/1945; AHMP, SK, kart. 1000, sign. XXII/2845.

¹⁶ NA, Policejní ředitelství Praha – všeobecná spisovna, kart. 3657, sign. H 3848/7, manipulační období 1941–1950.

¹⁷ AHMP, SK, kart. 1000, sign. XXII/2845.

¹⁸ ABS, fond Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky, sign. 302-389-17.

Hořejš přitom na sebe upozornil již dopisem z 16. května 1945, v němž informoval náměstka předsedy vlády msgr. Jana Šrámka, že den předtím byl zadržen jiný politicky činný duchovní, totiž msgr. Augustin Vološin. Svým obsahem je tento jinak stručný a rukou psaný dopis velmi pozoruhodný:

„Na žádost pana ministerského předsedy mimo službu P. Msgr. Dr. Augustina Vološina si Vám dovoluji zdvořile sdělit, že tento byl dne 15. t. m. zadržen a nevrátil se již domů.“

Šrámkův tajemník potvrdil příjem tohoto dopisu 23. května 1945 s tím, že pan ministr poděkoval za zprávu.¹⁹ Podobně mdle reagovaly československé úřady i na další případy zatýkání – mnohdy v tom hrála zkušenost s ukrajinskými fašisty a jejich působením v rámci Úřadu říšského protektora či na místech v protektorátní správě, ale i fakt, že již za první republiky byly československé bezpečnostní orgány zásobeny množstvím oběžníků o tom, že ten či onen ruský či ukrajinský emigrant nebo jejich spolek stojí ve službách říšskoněmecké špionáže. Naprostá nečinnost se však československé vládě v této otázce vytknout nedá a za odvělečené osoby československé státní příslušnosti opakovaně intervenovala.

Bez ohledu na výše uvedené proměny názvu a vedení organizace se spolek ještě v červnu 1945 obrátil na vládu ve věci domovního majetku zanechaného na Podkarpatské Rusi, o kterém Praha musela začít jednat s Moskvou. S majetkem na Slovensku to bylo poněkud jednodušší, neboť československá vláda mohla přímo jednat se Slovenskou národní radou v Bratislavě,²⁰ ale i tak např. v listopadu 1945 zaslal spolek pamětní list Kanceláři prezidenta republiky, Úřadu předsednictva vlády, Slovenské národní radě a několika ministrům a pověřencům ve věci majetku zabaveného Tisovým Slovenskem osobám české národnosti.²¹

V srpnu 1945 spolek oslovil Ministerstvo financí (a v opise Úřad předsednictva vlády, Ministerstvo sociální péče a Osídlovací úřad v Praze) s návrhem, aby na odškodnění majitelů byl vydán speciální zákon, který by je upřednostnil při přidělu konfiskovaných nemovitostí s odvolávkou na dekrety č. 12 a 28/1945 Sb., které podobné přednostní právo poskytovaly poškozeným odbojářům a zemědělcům. Spolek odhadoval, že by šlo asi o 1 000 objektů, převážně rodinných domků se zahrádkami, stavebních parcel, zahrad a vinic v celkové hodnotě kolem 100 000 000 korun, přičemž výhodu svého návrhu spolek spatřoval v tom, že by příjemci těchto nemovitostí dopláceli eráru hodnotu staveb, které by byly hodnotnější než opuštěný majetek, tudíž by stát ušetřil hotovost na odškodnění.²²

Dne 10. září 1945 se spolek obrátil na ministra financí Vavro Šrobára v souvislosti s realizací smlouvy o odškodnění československých státních příslušníků, kteří na Podkarpatské Rusi zanechali svůj majetek. Činovníci ve svém memorandu uvedli, že se jednalo zejména o nižší sociální vrstvy, které podle zjištění spolku nestály o finanční odškodnění. *„Velká většina si přeje obdržeti náhradou za opuštěný majetek jinou nemovitost.“* Zemědělci mohli být odškodnění již díky výše zmíněným dekretům č. 12 a 28/1945 Sb., a proto se spolek dožadoval, aby byli podobně odškodnění i jeho nezemědělské členové a opakoval svůj námět ze srpna 1945. Spolek se obával, že na jeho členy se při rozdělování zabaveného majetku nedostane, resp. vyžadoval, aby bylo při přidělování objektů v první řadě pamatováno na ty, kdož *„v důsledku válečných neb politických událostí“* nenávratně pozbyli dosavadní hmotné statky. Jak bylo na tento podnět reagováno, nevíme. V příslušné složce k němu byla přiložena pracovní verze dekretu č. 108/1945 Sb. a dopis spolku byl dán věcně příslušnému IV. odboru Ministerstva financí.²³ Vedle Šrobárova ministerstva byly pozdějším pamětním listem

¹⁹ NA, fond Šrámek Jan, sign. 9-1/39/6-3.

²⁰ NA, fond Předsednictvo ministerské rady – Londýn, kart. 85.

²¹ NA, fond Ministerstvo vnitra – nová registratura (MV-NR), kart. 5277, sign. G 8302.

²² NA, MV-NR, kart. 5277, sign. G 8303.

²³ NA, fond Ministerstvo financí II. – prezidium, kart. 17, č. j. 40054.

z 23. listopadu 1945 osloveny i další úřady, minimálně Ministerstvo vnitra. V tomto novém pamětním listě se např. navrhovalo, aby spolek mohl delegovat své členy do přidělových komisí při národních výborech jako řádné členy těchto komisí, či aby tato agenda byla pro majitele nemovitostí na Podkarpatské Rusi převedena do působnosti Ministerstva sociální péče (s nímž spolek udržoval vřelé vztahy již od okupace), popř. aby odškodnění podle výsledků mezistátních jednání či podle dekretu č. 54/1945 Sb., o přihlašování a zjišťování válečných škod a škod způsobených mimořádnými poměry, bylo převedeno na úhradu přidělového ceny získané nemovitosti podle dekretu č. 108/1945 Sb., resp. aby podle tohoto dekretu měli výslovné přednostní právo.²⁴

Osidlovací úřad v Praze dopisem ze 14. prosince 1945 vyrozuměl spolek v reakci na pamětní spis, že podle jeho názoru již § 7, odstavec 3 dekretu č. 108/1945 Sb. pamatuje na přestěhovalce z Podkarpatské Rusi, přičemž se nebránil ani případnému zapojení delegátů spolku do činnosti přidělových komisí, pokud by se zbytečně nezvětšily. Spolek dopisem z 9. ledna 1946 vysvětlil, že tomu tak není, resp. že lépe na tom jsou optanti, než osoby, které odešly v důsledku událostí let 1938–1939. Stejně jako Osidlovací úřad, tak i Fond národní obnovy se stavěl k mnohým požadavkům spolku s nedůvěrou (např. ve členství spolkového člena v přidělové komisi spatřoval nedůvěru v tyto „lidové orgány“), ba některé části vnímal i jako požadavek na novelizaci dekretu č. 108/1945 Sb. Přesto spolek požádal Fond národní obnovy, aby členům, jejichž seznam předložil, byl podle tohoto dekretu přidělen přednostně nemovitý majetek.²⁵

Příslušný dekret č. 108/1945 Sb. však teprve na podzim 1947 obdržel prováděcí nařízení k přidělu konfiskovaných rodinných domků, což se spolku samozřejmě nijak nelíbilo. Nikde se navíc neobjevila připomínka, nebo dokonce přímo zvýhodnění bývalých vlastníků majetku na Podkarpatské Rusi či Slovensku.²⁶

O čínorodosti probuzeného spolku svědčí i to, že se 18. listopadu 1945 obrátil na Ministerstvo vnitra tehdejší druhý místopředseda spolku Václav Rosol (nar. 4. října 1901, železniční úředník po válce studující Vysokou školu politickou a sociální), který žádal o vydání pasu za účelem „*projednati se ředitelstvím Slovenské hospodářské banky v Budapešti transfer zadržovaných peněžních poukazů z bývalého Maďarska pro členy Spolku vlastníků majetku na Slovensku a Podkarpatské Rusi v Praze a Obecně prospěšného stavebního a bytového družstva v Košicích*“, jichž byl funkcionářem. Již 20. listopadu Ministerstvo vnitra vydalo příslušné povolení k vystavení pasu k cestě do Maďarska s platností do 31. prosince 1945. O pas však musel žádat opakovaně a nechyběla v tomto ohledu ani podpora spolku a Ústavu pro péči o přestěhovalce při Ministerstvu sociální péče, který stvrdil pravdivost údajů poskytnutých spolkem. Součinnost také poskytlo Ministerstvo zahraničních věcí. V jedné ze žádostí o pas však uváděl i mnohem tragičtější důvod – pátrání po švagrovi. Hlavním cílem však bylo, aby „*v ústředí Slovenské hospodářské banky zjistil osud transferů výtěžků nemovitostí našich členů za roky 1943 a 1944 nacházejících se na území, které v té době bylo okupováno Maďarskem a které jim zde nebyly vyplaceny, ačkoliv podle zjištění byly poukázány prostřednictvím Slovenské hospodářské banky v Budapešti. Písemným stykem nemůžeme dosáhnouti žádného výsledku, třebaže se jedná o větší částku.*“²⁷

Spolek v éře třetí republiky sílil a rozvíjel své aktivity. V roce 1946 došlo k menší obměně ve vedení spolku, přičemž Hořejš všechny soukromé problémy ustál:

²⁴ NA, MV-NR, kart. 5277, sign. G 8303.

²⁵ NA, MV-NR, kart. 5277, sign. G 8303.

²⁶ Zpravodaj č. 53, 20. října 1947, Spolek vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi v Praze.

²⁷ NA, Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 9628, sign. R 2078/16, manipulační období 1941–1950.

Vedení spolku v roce 1946	
Spolková funkce	Jméno a příjmení
Předseda spolku	Alois Dolínek
I. místopředseda	Jaromír Musil
II. místopředseda	Jan Merfait
III. místopředseda	Václav Rosol
IV. místopředseda	Vojtěch Růžička
I. jednatel	Josef Hořejš
II. jednatel	Alois Myšner
Pokladník	Josef Seidl

Spolek ve svobodnější atmosféře zjevně nabíral energii, ale zároveň vzrůstala frustrace z dosavadních výsledků, ačkoliv spolek využil doslova každé příležitosti, včetně návštěvy prezidenta republiky v Brně, kde jej tamější důvěrník spolku, Rudolf Matějčík, obdaroval 9. července 1946 pamětním spisem, kde bylo opět žádáno o přednostní právo (tentokrát se uváděla potřeba jen 200–300 domků, pokud možno ve velkých městech, neboť podstatná část členů původně žila v Užhorodě a nechtěla do pohraničí). Suplika sama se pak týkala především majetků zanechaných na Slovensku. Kancelář prezidenta republiky požádala vnitro, aby na tuto věc pamatovalo.²⁸ Dne 1. října 1946 se Kancelář prezidenta republiky znovu obrátila na Ministerstvo vnitra podnícena dalším memorandem spolku a žádala alespoň o zprávu, jak se věci řeší. Ministerstvo vnitra však vzkázalo jen to, že věc řeší Likvidační komise (tj. smíšeného československo-sovětského orgánu vyřizujícího majetkové náležitosti postoupení Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu), která v prosinci 1946 zahájila činnost.²⁹

S příhodným datem 28. října 1946 byla ústředním orgánům zaslána další suplika, která připomínala, že mnozí členové spolku šli na Podkarpatskou Rus v zakladatelských letech republiky, zasloužili se nejen o její budování, nýbrž také o dobrý poměr Podkarpatorusů k republice: „*Skvělá účast Podkarpatských Rusů v zahraničním odboji jest toho nejlepším dokladem. Práce Čechů a Slováků na Podkarpatské Rusi jest hodnoty trvalé a jistě dojde uznání i u našeho osvoboditele SSSR.*“ Dále pak připomněl těžké podmínky evakuace před Maďary a okrádání uprchlíků ze strany Hlinkových gard. Spolek, který čítal 840 řádných členů (z toho z Podkarpatské Rusi bylo 567 a ze Slovenska 273 členů), se proto odvážil vznést určité požadavky. Opět se jednalo o to, aby byl zajištěn dostatečný počet staveb konfiskovaných podle dekretu č. 108/1945 Sb., přičemž měla podle představ spolku získat Praha od Moskvy celou výši odškodnění, kterou uplatňovali členové spolku (cca 250 milionů korun). Dále požadovali, aby odškodnění nebylo podle předválečných cen, nýbrž podle cen aktuálních. Nebáli se ani vyzvat Černínský palác, aby přiměl SSSR k zahájení činnosti Likvidační komise. Spolek ještě žádal pro případ, že by nebyly plně uspokojeny požadavky členů přidělem nemovitostí z konfiskovaného majetku, aby byla pojata do plánu výstavby stavba náhradních rodinných domků, konkrétně aby Ústřední národní výbor hlavního města Prahy propůjčil „*Stavebnímu družstvu spolku majitelů nemovitostí na bývalé Podkarpatské Rusi*“ vhodné stavební pozemky a umožnil výstavbu kolonie postavením cest, kanalizace a vodovodu. Další rezorty měly za tímto účelem zajistit přednostní dodávky stavebních hmot, aby mohlo být vše postaveno do konce roku 1948, popř. v případě dokončení prací Likvidační komise, aby

²⁸ NA, MV-NR, kart. 5277, sign. G 8303.

²⁹ NA, MV-NR, kart. 5277, sign. G 8303.

členové spolku byli přednostně vyplaceni a umožněn jim nákup nemovitostí z volné ruky. Finanční odškodnění mělo být prosto zdanění. Spolek také chtěl lépe právně specifikovat pojem „*tlak okupace*“ podle § 1 zákona č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetko-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích pocházejících z neplatnosti a z jiných zásahů do majetku. Na tento podnět však Ministerstvo vnitra reagovalo poněkud vlažně a provedlo jen vnitřní analýzu datovanou prosincem 1946, podle níž Likvidační komise již zahájila práce a poněkud optimisticky se očekávaly brzké výsledky.³⁰

Ministerstvo vnitra, ale i sociální péče, se však z této problematiky tak snadno nedostalo, neboť o věc začali projevovat zájem mnozí poslanci, kteří ve své interpelaci z 10. prosince 1946 odkazovali přímo na existenci spolku, přejímali jeho argumentaci a tážali se, co jsou ministři schopni a ochotni udělat ve prospěch této skupiny, zejména pak ohledně odškodnění osob vlastnických majetek na Slovensku, kde se musely o své majetky soudit. Jenže Ministerstvo vnitra se odvolalo na dřívější odškodnění podle vládního nařízení č. 317/1941 Sb., jakož i na právě zahájenou práci Likvidační komise. Podobně učinilo i Ministerstvo spravedlnosti, které bylo požádáno o vyjádření. Celková odpověď pak tazatele ubyla odkazy na konkrétní právní předpisy, ze které tak vyplývalo, že mnozí už přeci byli odškodnění a věc sama je již řešena stávajícími právními předpisy a nově zahájenou činností Likvidační komise.³¹

Je pochopitelné, že dosavadní mdlé výsledky a neustálé odkazování na činnost Likvidační komise členstvo iritovaly. Dne 19. dubna 1947 se proto konala mimořádná valná hromada, která projednávala restituce majetku na Slovensku, odškodnění za majetek na Zakarpatské Ukrajině a schválení souvisejících rezolucí.³² Spolek, který se v té době dělil na slovenskou a podkarpatskou sekci,³³ však k personálním změnám ve vedení nepřikročil, neboť ve vedení spolku i později figurovala tatáž jména a bylo očividné, že činovníci spolku mohou na politické a státní představitele pouze opakovaně a důrazně apelovat, aby přikročili k legislativním a exekutivním opatřením. O mimořádné valné hromadě z dubna 1947 informovalo Národní osvobození a stěžovalo si na faktický útlak lidí „*oloupených slovenským fašismem*“, jehož exponenti prošli poválečnými prověrkami a blokovali restituce. Ač článek zmiňoval celý název spolku, včetně podkarpatoruského dodatku, tak o osudu majetku na odstoupené provincii nepadlo v textu ani slovo.³⁴ Útočit na spojence se zjevně nehodilo a české politiky více zajímal strašák slovenského autonomismu.

Úřad vlády sice svolal na 8. října 1947 poradu do Strakovy akademie v reakci na nové memorandum spolku z 28. srpna 1947,³⁵ ale pro členy spolku nevyznělo vůbec dobře: Sovětská delegace na československé podněty nereagovala, a jelikož optanti byli zajištěni a jednalo se vlastně jen o škody z let 1938–1939, za něž se již nějaká odškodnění vyplatila, bylo rozhodnuto zatím nijak aktivně nevystupovat. Nicméně bylo uznáno, že ti občané, kteří nedosáhnutí na odškodnění v rámci Likvidační komise, by měli být odškodněni státem. Zainteresované rezorty se dohodly, že počátkem roku 1948 se sejdou znovu a vyhodnotí posun v této otázce. Dále bylo rozhodnuto, že reemigrační odbor Ministerstva práce a sociální péče by pomohl v sociálně odůvodněných případech mimořádnou finanční výpomocí a zároveň byl požádán, aby – nejlépe osobně – osvětlil činitelům spolku současný stav věci.³⁶

³⁰ NA, MV-NR, kart. 5277, sign. G 8303.

³¹ NA, MV-NR, kart. 5277, sign. G 8303.

³² AHMP, SK, kart. 1000, sign. XXII/2845.

³³ Zpravodaj č. 53, 20. října 1947, Spolek vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi v Praze.

³⁴ Národní osvobození, 29. IV. 1947.

³⁵ Zpravodaj č. 53, 20. října 1947, Spolek vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi v Praze.

³⁶ NA, MV-NR, kart. 5278, sign. G 8302.

Za těchto okolností se konala dne 9. listopadu 1947 řádná hromada, které 26. října 1947 předcházela předporada se členy ze Země moravskoslezské a ze Slovenska. Spolek v té době trápil vleklé jednání Likvidační komise, kvůli kterému dokonce zaslalo předsednictvo spolku otevřený list vládě, jednotlivým ministrům, poslancům, jejich klubům, úřadům, redakcím a dalším místům, z čehož je zřejmé, že osobní domluva ministerských úředníků neúčinkovala, resp. je reálná možnost, že pověření úředníci reemigračního odboru sami doporučili tento postup. V listě bylo poukázáno, že nižší vrstvy českého a slovenského národa si po vzniku republiky ze svých prostředků vybudovaly domy, o které v důsledku událostí z let 1938 a 1939 přišly, aniž by za ně obdržely patričníou náhradu, zatímco dluhy jim nikdo neodpustil, ba s ohledem na táhnoucí se jednání Likvidační komise nebylo dosud přikročeno k jejich odškodnění. Spolku mnoho oslovených ministrů, poslanců i poslaneckých klubů odpovědělo, že na jejich požadavky bude pamatováno. Spolek plánoval některé odpovědi v nezkrácené podobě otisknout ve spolkovém Zpravodaji a nabádal své členy, aby jich použili jako podklady pro informativní články v regionálním tisku, „aby byla i širší veřejnost o našich požadavcích a poměrech informována.“³⁷

Je více než pravděpodobné, že političtí představitelé na své sliby v důsledku vnitropolitického vývoje brzy zapomněli. Stejně tak se můžeme domnívat, že spolek nedokázal v předúnorovém období nějak v tisku více fruktifikovat příznivé odpovědi na své memorandum. Přesto se úředníci Ministerstva vnitra otevřeným listem zabývali i v průběhu roku 1948 a dotazy podobného smyslu přicházely i od dalších sdružení, z nichž za zmínku stojí především neopominutelný Svaz bojovníků za svobodu.³⁸

Dlouhá pouónorová ukolébavka

Od února 1948 se spolek stal nevídaným aktérem, ale nelibost nového režimu se projevila až o rok později. Nové éře se spolek vnějškovitě přizpůsobil vytvořením vlastního akčního výboru, v jehož čele stanul Miroslav Husek. Akční výbor sice do prosince 1948 vyškrtl šest osob, ale ze slov předsedy akčního výboru přednesených na valné hromadě v listopadu 1948 však vyplývá, že fakticky šlo jen o technické opatření. Uvedl totiž, že „po únorových událostech provedl výbor všechna opatření, vyžadovaná pro další činnost spolku“, kam patřilo i „prověřování členů“.³⁹ Zdá se tedy, že vznik akčního výboru byl jen formálním aktem, čemuž napovídá i jeho složení, v němž vedle Huska figurovali František Bartoš, Josef Kaše, Alois Myšner, Václav Rosol, Vlasta Řeháková a Josef Seidl. Akční výbor přitom sám úřady vyrozuměl, že provede „eventuální očistu mezi členstvem spolku“, ale že dále funguje řádný výbor spolku, jehož členy nebo náhradníky byli všichni představitelé akčního výboru.⁴⁰

Bez ohledu na státoprávní krizi 2. března 1948 představitelé spolku opět intervenovali v Ministerstvu sociální péče a tázali se, zda bude svolána avizovaná porada. Úřad předsednictva vlády se již odmítl angažovat, ale Ministerstvo sociální péče zjevně bylo ochotno vyvinout alespoň nějaké úsilí a rezortům vnitra, financí a zahraničních věcí navrholo, aby Ministerstvo vnitra, které bylo pověřeno agendou související s vládním nařízením č. 8/1947 Sb., o soupisu československého majetku na Zakarpatské Ukrajině, připravilo ve spolupráci s Ministerstvem financí vládní usnesení na pomoc sociálně nejpotřebnějším, jejichž jména by dodal Spolek vlastníků. Ministerstvo vnitra opravdu svolalo na 8. duben 1948 poradu,⁴¹ ale jestli se skutečně konala a s jakým výsledkem, se zatím nepodařilo zjistit.

³⁷ Zpravodaj č. 53, 20. října 1947, Spolek vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi v Praze.

³⁸ NA, MV-NR, kart. 4667, sign. B 6067.

³⁹ Zpravodaj č. 56, Spolek vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi v Praze.

⁴⁰ AHMP, SK, kart. 1000, sign. XXII/2845.

⁴¹ NA, MV-NR, kart. 5278, sign. G 8302.

Dne 21. listopadu 1948 se šlo na řádné valné hromadě 187 členů, kam byli opětovně pozváni i zástupci relevantních ministerstev a úřadů: ministerský rada Pivec z Ministerstva sociální péče, vrchní odborový rada Kalmán z Ministerstva financí, tajemník Michálek z Ústředí československé strany socialistické a tajemník Rada z Ústředí domovního majetku v ČSR. Ze schůze se omluvilo Ministerstvo financí a ohlášený zástupce hlavního města Prahy ing. Krčka se také nedostavil. Absentovali rovněž někteří členové spolku, kteří zeznuli a jimž byla vzdána pocta na samém počátku jednání. Představitelé spolku posléze informovali přítomné členy o svých intervencích v ministerstvech zahraničí a sociální péče, jakož i na sovětském velvyslanectví, které vykonali František Bartoš, Václav Rosol a Karel Šafařík, přičemž poslední jmenovaný reprezentoval podkarpatoruskou sekci. Spolek si stěžoval na pomalý průběh restitucí na Slovensku, které jej finančně vysávaly, takže bylo dokonce ohroženo vydávání spolkového Zpravodaje. Velikými pomocníky spolku byli pracovníci Ministerstva sociální péče, přítomný dr. Pivec (zároveň ředitel Ústavu pro péči o přestěhovalce), ale i vrchní odborový rada dr. Tetour a ministerský rada Skála, kteří se aktivně účastnili mnoha stání před slovenskými soudy. Kromě toho Ministerstvo sociální péče se spolkem dohodlo vydávání tolik toužebně očekávaného osvědčení o přednostním postavení podle odst. 3, § 7 dekretu č. 108/1945 Sb. Vůbec se však nepodařilo rozvinout činnost stavebního družstva „Návrat“, které vzniklo ještě před únorem 1948, ale v prostředí pětiletky nemělo šanci na naplnění svého cíle.

Na závěr jednání padl návrh na vyslání deputace k prezidentu Klementu Gottwaldovi a premiéru Antonínu Zápotockému a na vymáhání „*nejenom odškodnění za zanechaný majetek, ale i náhrady za ušlý zisk po dobu 10 let*“. Vyslání deputace bylo jednomyslně schváleno, ale otázka náhrad byla přikázána výboru „*k vyřízení*“. Předsednictvo spolku pak oběma představitelům a navrch ještě Viliamu Širokému, tehdy předsedovi KSS a zároveň místopředsedovi vlády, poslalo žádost o audienci.

Valná hromada jednomyslně schválila kandidátku na složení výboru, který se posléze sešel 24. listopadu 1948. Předsedu spolku již vybrala valná hromada a byl jím opět Alois Dolínek. Ostatní výborové funkce byly rozděleny následovně:

Vedení spolku po valné hromadě z 24. listopadu 1948	
Spolková funkce	Jméno a příjmení
Předseda spolku	Alois Dolínek
I. místopředseda	Jaromír Musil
II. místopředseda	Alois Myšner
III. místopředseda	Vlasta Řeháková
IV. místopředseda	František Bartoš
I. jednatel	Václav Rosol
II. jednatel	Karel Šafařík
Pokladník	Josef Seidl
Pokladníkův zástupce	Miroslav Váňa
Zapisovatel	Antonín Moučka

Výbor rozhodně nechtěl zahálet a plánoval se scházet každou druhou středu v měsíci v 19:00 v restauraci „*U Bejšovců*“ na Palackého náměstí v Praze. Výbor také vybízel členstvo k účasti a návrhům – pokud možno realizovatelným.

Rozhodnutím z 8. prosince 1948 výbor svolal mimořádnou valnou hromadu. Výbor ve Zpravodaji tvrdil, že jejím jediným cílem má být změna názvu spolku a některé další „*nepatrné slovní změny v dalších paragrafech dosavadních stanov*.“ Nový název měl znít „*Sdružení repatriantů ze Slovenska a Zakarpatské Ukrajiny*“. K tomuto kroku výbor vedl blíže nespecifikovaný podnět. „*Uvedené důvody byly tak podstatné a důležité, že výbor uznal jich závažnost*“.⁴² O závažnosti těchto neznámých důvodů nelze pochybovat. Zaměst s činovníky spolku ostatně nebylo snadné, uvědomíme-li si, že mnohý z nich byl právně vzdělán, nebo pocházel přímo z prostředí státní správy. Například I. místopředseda, ing. Jaromír Musil (nar. 22. srpna 1898), během své služby státu dosáhl úředního titulu vrchní technický komisař a působil mimo jiné na Ministerstvu veřejných prací, Generálním ředitelství stavby dálnic a dokonce vystupoval jako soudní znalec v oboru staveb železobetonových mostů a staveb železničních.⁴³ Tato pozice jistě nahrávala tomu, že mu nepochybně leckterý právník, státní zástupce či soudce rád poskytl konzultaci; o právnících z domovských úřadů ani nemluvě.

Dne 9. ledna 1949 se skutečně sešla mimořádná valná hromada, která pozměnila stanov spolku, zejména jeho název. S jejich změnou vyjádřily úřady sice určitou nespokojenost, ale stalo se tak až několik týdnů poté, co se spolek sám formálně likvidoval. Podivný byl také postup Krajského národního výboru v Praze, který informaci o změně stanov postoupil Ministerstvu vnitra, ač byl sám kompetentní k vyřízení celé věci. Ministerstvo vnitra, přestože si bylo vědomo, že věcně příslušný je krajský národní výbor, si „*samo vyžádalo vyjádření příslušných ústředních úřadů, pověněnecva vnitra a Ústředního akčního výboru Národní fronty*“, kterému se nelíbila změna stanov. Černínský palác se přímo vyjádřil, že „*nepovažuje činnost spolku za žádoucí*.“ O těchto postojích byli představitelé spolku informováni podáním z 10. března 1950,⁴⁴ ačkoliv spolek v té době již formálně neexistoval.

Na valné hromadě konané dne 29. ledna 1950 v budově Národního domu v Praze-Smíchově se 131 přítomných členů usneslo na likvidaci sdružení. Ovšem ani to nebylo jednoduché a přímočaré, neboť předseda spolku prof. Alois Dolínek vyjádřil naději, že „*likvidační komise bude fungovati tak dlouho, pokud nebudou všechny záležitosti spolku aspoň zhruba ukončeny*.“ Dolínek sice členům vysvětlil důvody, „*proč spolek bude likvidovati*“, ale na jeho výzvu k hlasování, „*kdo je pro rozpuštění spolku*“ se nikdo nepřihlásil. Proto padlo od člena spolku Aloise Myšnera další zdůvodnění zániku spolku, totiž že „*není dále potřeba spolek udržovati, protože zájmy členů bude hájiti naše vláda*“. Nevíme, jak tento důvod na přítomné zapůsobil, ale patrně rozhodující bylo upřímné přiznání reálného stavu. Alois Myšner otevřeně sdělil pravdu, aby ji pochopili i ti nejméně chápaví, tedy, že „*činnost spolku jest nežádoucí*“. Při novém hlasování se proti rozpuštění odvážili hlasovat jen tři členové. Podle hlášení obvodního velitele Národní bezpečnosti 16 poručíka Krupičky valná hromada „*konala se bez závady. Dozor zařízení*.“ Jeho přítomnost, jakkoliv to byla praxe shodná s první republikou, svoji roli nejspíše sehrála. Na závěr valné hromady došlo k volbě likvidátorů, dosavadních význačných představitelů spolku, a nutno uznat, že vybrání byli opravdu dobře, neboť se jednalo o Aloise Dolínka, Aloise Myšnera, Václava Rosolu, Antonína Hejla a Antonína Moučku. Spolek o své likvidaci řádně informoval úřady i veřejnost.⁴⁵

⁴² Zpravodaj č. 56, Spolek vlastníků majetku na Slovensku a bývalé Podkarpatské Rusi v Praze.

⁴³ NA, Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 7692, sign. M 3835/10, manipulační období 1941–1950.

⁴⁴ AHMP, SK, kart. 1000, sign. XXII/2845.

⁴⁵ AHMP, fond Úřad městské části Praha 6, kart. 515, sign. XXII/2845; SK, kart. 1000, sign. XXII/2845; Úřední list republiky Československé, Díl II., č. 35, 10. února 1950, s. 478.

Faktický zánik spolku probíhal probíhal líknavě a díky původním cílům spolku oddaným likvidátorům se protáhl na několik let. Ve výsledku se tak podařilo naplnit původní úmysl na zřízení dlouhodobě působící likvidační komise prezentovaný Aloisem Dolínkem na poslední valné hromadě. Likvidace probíhala přinejmenším do roku 1954, neboť do té doby se táhly různé soudní spory o náhrady a restituce za majetek zanechaný na Slovensku, v nichž se zejména angažoval Václav Rosol. V roce 1954 bylo Rosolovi přikázáno, aby případy předal příslušným advokátním poradnám. Rosola pak úřady podezřívaly z pokoutné advokátní činnosti a inkasování nezdaněných neadekvátních honorářů, ale zároveň samy uznávaly, že se jedná o jen obtížně prokazatelné podezření. Je otázkou, nakolik bylo toto podezření čistě účelové, neboť je pravděpodobné – Rosolův případ tomu patrně nasvědčuje –, že právně fundovaní bývalí činovníci spolku se snažili vypomáhat exčlenům v jejich soudních přích i po zániku spolku. Rosolovo prošetřování se ostatně táhlo až do roku 1957.⁴⁶

Závěr

Spolkové uskupení sdružující vlastníky majetku na Slovensku a Podkarpatské Rusi si vytvkllo za cíl nesnadný a politicky ožehavý úkol, totiž lobovat ve věci odškodnění za ztracené hodnoty nejprve na Maďary okupované Podkarpatské Rusi a částech Slovenska, dále pak v Tisové Slovensku a po druhé světové válce zase zajistit odškodnění od Sovětského svazu, dokončit jednání s Maďarskem a zahájit jednání s představiteli Slovenské národní rady. Zatímco při jednání s Maďary a Slováky v letech druhé světové války se mohl spolek spolehnout na aktivní podporu protektorátních úřadů a ty zase na určitou pomoc nacistických okupantů, neboť opuštěný majetek byl přeci jen majetkem říšských příslušníků, tak v případech poválečných jednání se Sověty a Slováky byla věc osametnější, neboť SSSR byl vnímán jako nezbytná opora proti německým výbojům a Slovensko bylo opět součástí společného státu a byla potřeba v rámci klidného soužití najít oboustranně přijatelné řešení.

Vzdor výše naznačeným politickým nástrahám spolek na počátku druhé světové války s podporou protektorátních úřadů viditelně vystupoval, ale v důsledku průběhu války upadl do stavu vegetativního přežívání, aby ihned po osvobození začal vládu doslova uhánět o příslušné legislativní a exekutivní výsledky. To však již nastupovala nová generace představitelů spolku, neboť první generace už byla důchodového věku, a ačkoliv tím pádem mohla mít více času, přeci jen pozbyla energii a nezbytné kontakty.

Po roce 1948 byla činnost spolku brzy shledána jako nežádoucí. Nový režim, navzdory rétorice o diktatuře proletariátu, v tomto případě nezasáhl s očekávatelnou razancí: Pouze přiměl spolek k dobrovolnému rozchodu; sice až na druhý pokus a dobrovolnost byla iluzorní, ale formální znaky byly naplněny. Představitel spolku se v tomto formalismu zhlédli a snažili se faktické rozejítí spolku odložit, což se jim ve výsledku několik let dařilo, a i poté si členové alespoň neformálně pomáhali. To však stát nelibě nesl a stíhal je za neoprávněné poskytování právních služeb, které se pochopitelně mohly týkat jen majetku nacházejícím se na Slovensku.

Snaha úřadů o utlumení činnosti spolku narážela i na některé praktické potíže a nespolupráci, např. médií – Československý rozhlas se ještě na konci roku 1948 tázal Ministerstva vnitra na podnět posluchačů, kteří „zanechali svůj majetek na Podkarpatské Rusi“ na možnosti náhrady a rozhlas ještě žádal o informaci, „*mohou-li poškození žádat o náhradu z konfiskovaného majetku, případně mohou-li žádat o poskytnutí zálohy.*“ Ministerstvo vnitra bylo pochopitelně nuceno úředně reagovat a reagovalo doslova v řádu dnů – žádost

⁴⁶ AHMP, SK, kart. 1000, sign. XXII/2845.

byla z 24. prosince a odpověď byla datována 30. prosincem 1948! V konceptu sice byla škrtnuta pasáž o tom, že dosud nebyla zakončena příslušná mezistátní jednání, ale zároveň bylo sděleno, že „náhrada in natura, a to ani z konfiskovaného majetku, se neposkytuje“, resp. žadatelé podléhají všeobecným pokynům Fondu národní obnovy, včetně nutnosti zaplatit za přidělený majetek, tudíž neexistovala možnost kompenzace pro přihlašovatele majetku zanechaného na podstoupeném území.⁴⁷

Jednání mezi Prahou a Moskvou o majetkových otázkách v souvislosti s postoupením Podkarpatské Rusi se protáhla do konce padesátých let, kdy byla podepsána mezistátní dohoda o konečném vypořádání majetkových a finančních otázek souvisejících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny a sovětské Ukrajiny (text dohody viz vyhláška č. 1/1958 Sb.), která nabyla účinnosti 8. ledna 1958 výměnou ratifikačních listin, a na níž navazovaly vnitrostátní zákonné normy, které dohodu realizovaly, konkrétně zákon č. 42/1958 Sb., o úpravě některých nároků a závazků souvisejících se sjednocením Zakarpatské Ukrajiny s Ukrajinskou sovětskou socialistickou republikou, a následující prováděcí vyhlášky Ministerstva financí z roku 1959.⁴⁸

V roce 2009 nabyl účinnosti zákon č. 212/2009 Sb., kterým se zmírňují majetkové krivdy občanům České republiky za nemovitý majetek, který zanechali na území Podkarpatské Rusi v souvislosti s jejím smluvním postoupením Svazu sovětských socialistických republik. Tento zákon řešil i škody za majetky opuštěné v období od 5. listopadu 1938 do 18. března 1939, což však bylo s ohledem na tamější vývoj v letech 1938–1939⁴⁹ poněkud striktní omezení, které bylo v roce 2012 změněno zákonem č. 121 na období od 29. září 1938 do 23. května 1945.

Verein der Eigentumsbesitzer in der Slowakei und der ehemaligen Karpatenukraine nach dem Zweiten Weltkrieg

Der Autor befasst sich mit der Tätigkeit des Vereines, der sich nach dem Zweiten Weltkrieg in der Hilfe und Entschädigung für Personen engagierte, die aus dem Gebiet der Karpatenukraine und der Slowakei geflüchtet beziehungsweise von ungarischen und slowakischen Verbündeten der Nationalsozialisten vertrieben worden waren. Der Verein war bereits am Anfang des Krieges kurz aktiv, seine Tätigkeit wurde aber durch den sich ausbreitenden Kriegskonflikt gehemmt. Die Befreiung und die Zeit der Dritten Republik brachten dann ein hektisches Streben nach der Eigentumsrückgabe in der Slowakei und nach Ersatzzahlungen für die Besitzungen in der Karpatenukraine und im Süden der Slowakei, die durch die ungarische Besatzung vernichtet wurden beziehungsweise am Wert verloren. Außerdem war das Bemühen deutlich, bei den Verhandlungen zwischen der Tschechoslowakei und der Sowjetunion über die Abtretung der Karpatenukraine auch private Interessen tschechoslowakischer Bürger zu berücksichtigen. Die Zeit nach dem Februar 1948 ist gekennzeichnet von der Bemühung der Behörden, die Existenz des Vereines, der sich mit einem politisch sensiblen Thema beschäftigt hat, zu eliminieren. Außerdem entwickelte sich ein zäher passiver Widerstand juristisch ausgebildeter oder der Staatsverwaltung zugehöriger Vereinsmitglieder. Ihr Ziel nach der Auflösung des Vereins war es, sich an Gerichtsverfahren, vor allem vor slowakischen Gerichten, beteiligen zu können.

⁴⁷ NA, MV-NR, kart. 4667, sign. B 6067.

⁴⁸ Úřední list Československé republiky, č. 43, 89 a 159/1959.

⁴⁹ Podrobněji viz např. Hubený, David: Podkarpatská Rus na jednáních vlád Jana Syrového (23. září–1. prosince 1938). *Paginae historiae* 21/1, 2013, roč. 21, s. 191–232.

The Association of Property Owners in Slovakia and former Carpathian Ruthenia after World War II

The paper is focused on the after-war activity of an association trying to help people that fled or were expelled by Hungarian and Slovakian Nazi allies from the territory of Carpathian Ruthenia and Slovakia and to compensate their property losses. The Association was active already at the beginning of the war; however, due to further escalation of the conflict, its activity was suppressed. The liberation and the Third Republic era brought about feverish efforts for restitution of property in Slovakia and for compensation for property destroyed or damaged by Hungarian occupation in Carpathian Ruthenia and South Slovakia. Besides that, it was attempted to reflect also private interests of Czechoslovak citizens during negotiations between Czechoslovakia and the Soviet Union pertaining to cession of Carpathian Ruthenia to the latter. The era after February 1948 is characteristic of efforts of authorities to quietly eliminate the association with politically sensitive activities as well as of relentless passive resistance of legally educated association representatives, frequently state administration officials themselves, that were trying to represent their interests during various trials, mostly before Slovakian courts of law, even after the formal dissolution of the association.